

DOI: <http://www.doi.org/10.36719/2707-1146/14/18-22>

Sayalı Yolçu qızı İbrahimova

Bakı Slavyan Universiteti

baş müəllim

ibrahimovasayali@gmail.com

Gülərə Rüşət qızı Sadıxova

Bakı Slavyan Universiteti

baş müəllim

gulara-sadixova@rambler.ru

Səadət Babaxan qızı Cahangirova

Bakı Slavyan Universiteti

baş müəllim

Cahangirova58@b.k.ru

ÜRƏK-DAMAR XƏSTƏLİKLƏRİ İLƏ MÜBARİZƏ SAHƏSİNDƏ DƏRMAN PREPARATLARININ İSTİFADƏSİ VƏ XALQ TƏBABƏTİ ÜSULLARININ ƏHƏMİYYƏTİ

Xülasə

Məlumdur ki, ürəyin işemik xəstəliyi geniş yayılmış xəstəlikdir. Bu, bütün dünyada ölüm, daimi və müvəqqəti əlillik və əlilliyin əsas səbəbidir. Ürək-damar xəstəlikləri ölüm siyahısında birinci yeri tutur, burada işemik ürək xəstəliyinin payı təxminən yüzdə 40-dır. İndiki vaxtda ürəyin işemik xəstəliyi bizim taleyimiz deyil, uzun illər həyatımızı xilas etməyə kömək edəcək optimal müalicə taktikasını seçmək hərəkətin əsas doğru səbəbi olar.

Açar sözlər: kardiologiya, faktorlar, miokard infarktı, simptomları

Usage of Medicine and importance of Folk Medicine in the struggle of Cardiovascular diseases Summary

It is well known that ischemic heart disease, a widespread disease. It is worldwide leading cause of death and of permanent and temporary incapacity and disability. Cardio-vascular disease takes the first place in the breakdown of mortality list, where the ischemic heart disease portion almost 40 per cent. Nowadays, ischemic heart disease is not our fate but reason for actions by choosing the optimal treatment tactics, which will help to save our live for many years.

Key words: cardiology, factors, myocardial infarction, symptoms

Ürək qan damar sisteminin hərəkətsiz hissəsidir. Ürək əzələvi üzv olduğundan ritmik şəkildə yığılıb boşalır. Ürəyin yığılması sistola, boşalmasına isə diastola deyilir. Ürəyin üç fazası var.

1) Birinci faza-qulaqcıqların sistolası bu zaman mədəciklər diastola vəziyyətdə olur. Adətən qulaqcıq sistolası 0.1 saniyə olur.

2) ikinci faza-mədəciklərin sistolası 0.3 saniyə davam edir.

3) üçüncü faza - bu zaman ümumi boşalma ürəyin bu vəziyyəti 0.4 saniyə davam edir. Nisbi sakitlik halında ürək dəqiqədə 60-80 dəfə döyünür. Ürək döyünməsinin sayı yaşla əlaqədardır. Uşaqlarda ürək döyünməsi 80-100, yaşlılarda isə 90-95 çatır. Ürək damarlara təqribən 4500 ml-5000 ml qan qovur.

Ürək-damar sistemi bədəndə 2 dövrən təşkil edir.

Böyük qan dövrəni vasitəsilə qan orqanizmin bütün orqan və toxumalara çatdırılır, burada qaz və maddələr mübadiləsi həyata keçir. **Kiçik qan dövrəni** vasitəsilə qan ağciyərlərə çatdırılır, oksigenlə zənginləşərək yenidən ürəyə doğru yönəlir.

Son illər bütün dünyada, o cümlədən Azərbaycanda ürək xəstəliklərindən əziyyət çəkən və ölənlərin sayı sürətlə artır. Ən təhlükəlisi

isə bu xəstəliyin cavanlaşmasıdır. Əgər övvəllər ürək-damar xəstəliyi üçün qorxulu yaş həddi 55-60 arası idisə, indi bu rəqəm xeyli aşağı düşüb.

Faktorlar. Gənc yaşda bu xəstəliyin ortaya çıxmasının ən önəmli səbəblərindən biri irsiyyət faktorudur. Ailəsində qəfil ölüm olan, ciddi piylənməsi, hipertoniya - qan təzyiqi və şəkər xəstəliyi olan insanlar, gənc yaşlarda ciddi şəkildə siqaret və digər bütün məmulatlarından istifadə edən insanlar risq qrupundadır: “Bunlar mütləq gənc yaşlarında kardioloqa getməlidir. Bu gün dünyanın hər yerində, bizim respublikamızda da bu hallar olanda, bu xəstələrin çox böyük hissəsi ilk bir saat içində itirilir və həkimlər xəstələrin həyatını qurtara bilmir”.

Ürək xəstəliklərindən əziyyət çəkənlərin sayının çoxalması sosial faktorlarla, ətraf mühit, ekoloji amillər və son illər artan psixo-emosional gərginliklə birbaşa əlaqəlidir. Ürək - damar xəstəliklərinə ürəyin işemiyası, hipertoniya, ateroskleroz, ürək qüsurları və sair daxildir. Bunlardan ən geniş yayılanı isə ürəyin işemik xəstəliyidir ki, bu da qəfil ölümə səbəb olur.

Əlamətləri. Miokard infarktı, ürək ritminin pozulması, ürək çatışmazlığı kimi özünü göstərir. Bəzən başqa əlamətlərlə də üzə çıxır.

İnfarkt xəstəliyi əslində ürəyin işemik xəstəliyinin təzahürlərindən biridir. Ürəyin işemik xəstəliyi bu gün səhiyyənin, tibbin dünyadakı inkişafına baxmayaraq bütün dünyada ölümə və əlilliyə səbəb olan xəstəliklər arasında birinci sıradadır. Bu xəstəliyin əlamətləri müxtəlif cür olur. Bəzi xəstələrdə çox sadə ağrı şəklində olur. Və onu da qeyd edim ki, ürək ağrısı çox vaxt solda, sol döşü üstündə olan ağrı deyil. Klassik, tipik ürək ağrısı ortada sinədə sinə sümüyünün arxasında yandırıcı, sıxıcı tərzində olan ağrıdır.

Tutma şəklində ağrılar, ağrıların sol qola, sol kürək və boyun nahiyəsinə vurması, eləcə də tərləmə, baş gicəllənməsi kimi hallar da ürək xəstəliklərinin ilk simptomları sayılır. Ürək xəstəliklərində dodaqların ətrafı, göz dibi və barmaqların ucunda bir qədər göyümtüllük olur. Bu da onunla bağlıdır ki, ürək zəif olduqda, həmin hissələrdə qan lazımı qədər oksigenlə təmin olunmur. (1,543)

Ağır ürək çatışmazlığında isə xəstənin qarın boşluğuna maye toplanır, aşağı ətraflarda isə şişkinlik əmələ gəlir.

Miokard infarktı .Ürək əzələsinin bir hissəsində qan dövranının dayanması, yaxud kəskin zəifləməsi nəticəsində inkişaf edən nekroz prosesi miokard infarktı adlanır. Ürək nahiyəsində ağrı intensiv olur, uzun müddət davam edir və Nitroqliserinin təsirindən keçib getmir.

Miokard infarktının kəskin dövründə çox vaxt ürək ritminin müxtəlif xarakterli pozğunluqları baş verir (paroksizmal taxikardiya, ekstrasistoliya, səyriyən aritmiya). Aritmiyalar ürək əzələsində gərginliyi artırır və nekroz prosesini daha da dərinləşdirir. Miokard infarktı zamanı orqanizmdə baş verən dəyişikliklərin əsas səbəblərindən biri də ürək əzələsinin yığılma qabiliyyətinin zəifləməsidir. Miokardın işemiyaya və nekroza uğramış sahəsinin fəaliyyəti zəiflədiyindən ürəyin ümumi yığılma qüvvəsi azalır. Miokard infarktı zamanı yaranan ağrıları aradan qaldırmaq və bu ağrılar zəminində baş verə biləcək kardiogen şokun qarşısını almaq üçün narkotik analgetiklərdən morfin, promedol, fentanil, talamonal (fentanillə droperidolun kombinə edilmiş preparatı) və s. istifadə edilir..

İnfarkt xəstəliyi ürəyin oksigenlə lazımı qədər qidalanmaması nəticəsində yaranır. Tac damarlar 75 faiz daralır və ölüm riski artır. İnfarkta məruz qalan insana təbii ki, təcili tibbi yardım lazımdır. Ancaq həkimlər gələnə qədər ümumi yardım tədbirləri görülməlidir: “Əgər infarkt keçirən bir insana vaxtında bir aspirin çeynədə bilsək, bu, ölümləri 25-30 faiz azalması deməkdir”. Tədqiqatlarla əsasən ürək-damar xəstəliklərinə malik olmayan şəxslər ürək xəstəliyi və iflicin profilaktikası məqsədilə aspirindən istifadə etməməlidirlər. DTB araşdırmaları göstərir ki, aspirin ciddi daxili qanaxma hallarına səbəb ola bilər və ürək-damar xəstəliyinin səbəb olduğu ölüm hallarının qarşısını almır. (1,545)

Britaniya Kral Terapevt Kolleci DTB-nın məsləhətini dəstəklədiyini bildirir. infarkt və iflic keçirmiş xəstələr aşağı dozalarda aspirindən gündəlik istifadə edirlər. İkinci mərhələ preventasiyası kimi tanınan bu yanaşmanın faydası sübuta yetirilib. Lakin bir çoxları ürəklərində problemlərin yaranacağından ehtiyat edərək, aspirini müdafiə tədbiri kimi qəbul edirlər.

Aspirin-analgetik (ağrıkəsici) temperatur salan, qan duruldan təsirli dərman preparatıdır. (7,84)

Alman kimyaçısı Feliks Hofman tərəfindən 1897-ci ildə sintez edilib. Hofman revmatizmdən əziyyət çəkən atasına kömək üçün dərman tipi axtararkən onu kəşf edib.

Aspirin -infarkt keçirən insanlarda təkrar xəstəliyin qarşısını alır. Hər hansı bir qanaxmanın olmasında əks göstərişdir. Lanset jurnalında 6 sınaq zamanı 95 min xəstəni müayinə edilməsinin nəticələri barədə dərc olunmuş araşdırma aspirindən belə istifadənin gastro-bağırsağ qanaxması təhlükəsini artırdığını və ölüm hallarının sayına çox az təsir göstərdiyini göstərib

Statistik göstəricilər bu xəstəliklərdən ölənlərin sayının ildən-ilə artdığını və daha cavan yaş həddinə keçdiyini təsdiqləyir. Çalışın ki, sağlamlığınızı, xüsusən də ürəyinizin qeydinə qalın.

Xalq təbabəti. Nəbzın pozulması heç de ürəyin xəstə olması demək deyildir. Müxtəlif hallardan, əksər hallarda isə əsəblikdən baş verən ürək narahatlıqlarını vaxtında müalicə etmək olar. Ürəkdə narahatlıq hiss olunarsa, hər şeydən qabaq düzgün qidalanmaq, az-az və tez-tez yemək məsləhətdir. Xüsusilə kök adamlar yemək məsələsində diqqətli olmalıdırlar. Xəstəlik zamanı süd işlətməkdən, duzlu yeməkdən çəkinmək, xəstəyə gündə 3 dəfə, hər dəfə 1 qaşığıq, mərəçüyüddən hazırlanmış şərbət vermək lazımdır. Bu şərbəti belə hazırlayırlar: mərəçüyüdüün uc hissəsini həvəngdə döyüb onun şirəsini çıxarırlar, durulmaq üçün bir qədər saxlayırlar. Sonra şirəni qaba süzüb, həmin qabı da içərisinə su tökülmüş başqa bir qaba qoyurlar. Şirəyə özündən bir yarım dəfə çox şəkər qatıb od üzərində qatılaşana qədər bişirirlər.

Damarlarda yaranan hər cür yağlı çöküntüləri təmizləmək əsas müalicə usullarından biridir. Bunun üçün 10 gün ərzində üzüm rejiminə keçmək məsləhətdir. Bəzən uzunmüddətli üzüm rejiminə də keçirlər. Böyrək narahatlığından yaranan ürək zəifliyi zamanı, üzüm şirəsi ürək əzələlərinin enerjisini artırır, zərərli maddələri bədəndən çıxarır və ürəyin fəaliyyətini asanlaşdırır.

Ürək zəifləyərsə və döyüntülər nizamsız olarsa, bal işlətmək ən faydalı vasitələrdən biridir. Ürək-damar çatışmazlığı hallarında da bal olduqca təsirli hesab edilir. Bu zaman zirinc şərbətindən də (gündə 30 - 150q) istifadə etmək olar.

Ürəyi xəstə olanlar çox duz və su işlətməkdən çəkinməlidirlər. Ürək xəstəlikləri olanlar müntəzəm olaraq limon yeməli və ya limon şirəsi işlətməlidirlər. Zəfəran ürəyi və mədəni qüvvətləndirir, darçın çayı ürək zəifliyi zamanı məsləhət görülür. Lakin onu işlətməkdə ifrata varmaq olmaz. Ürək ağrıları zamanı 10q pişikotu kökünü 0.5 L suda dəmləyib gündə 3 dəfə, hər dəfə 1 qaşığıq olmaqla işlətmək lazımdır. Ürək döyüntüsü, halsızlıq və ruh düşkünlüyü zamanı işlədilən vasitələr. Qızılgülün suyunu içmək ürəyi möhkəmləndirməklə yanaşı, onun döyüntüsünü azaldır və bütün daxili orqanlar üçün faydalı hesab olunur.

Ürək döyüntüsünü azaltmaq üçün ən sadə və faydalı dərman kərə yağı və beçə balı yeməkdir. Saatlarla televiziyaya baxmaq ürək xəstəliyi və iflic ehtimalını artırır. Bunun səbəbi isə çox sadədir. Hərəkətsizlik qandakı yağ və şəkər səviyyəsinə mənfi təsir edir. Ona görə də davamlı olaraq hərəkətdə olmaq lazımdır. (3,68)

Aritmiyaların dərman bitkiləri ilə müalicəsi. YEMİŞAN. Təbabətdə meyvələri, çiçəkləri və yarpaqları istifadə edilir. Meyvələrinin duru ekstraktı geniş məlum olan «Kardiovalen» dərmanın tərkibinə daxildir. Yemişan ürək dərmanı kimi istifadə edilir. O ürək əzələlərinin yığılmasını qüvvətləndirir, ürək fəaliyyətinin ritmlərini normallaşdırır və qan dövranını qüvvətləndirir. Yemişanla müalicə qandakı xolestirinin miqdarını aşağı salır, ürək nahiyəsində xoşagəlməz hissləri aradan qaldırır, mərkəzi sinir sisteminin qıcıqlanmasını azaldır, ürəyin vena damarlarında və beyinin damarlarında qan dövranını gücləndirir, taxikardiyanı (ürəyin tez-tez döyünməsinə) və aritmiyanı aradan qaldırır, arterial təzyiqi bir qədər aşağı salır və yuxunu yaxşılaşdırır. (5,158)

Respublikamızda geniş yayılan beşləçəkli yemişanın meyvələrindən hazırlanmış duru ekstraktı ürək-damar sistemi xəstəliklərində işlənməsinə dair 1961-ci ildə köhnə SSRİ Səhiyyə Nazirliyi Farmakoloji Komitəsi qərar qəbul etmişdir.

Qıvrım acıyonca da koronillinqlikozidi tapılmışdır.

Hirkan acıyonca Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində öyrənilmişdir.

Elmi təbabətdə kəndir bitkisindən əsas etibarilə simarin istehsal edilir. Simarindən ürək-damar xəstəliklərində, ürəyin fəaliyyətini tənzim edən, eləcə də ürək qüsurlarından baş verən 2 və 3 dərəcəli qan dövranı pozğunluğunda, hipertoniya və kardiosklerozda istifadə edilir. (5,108)

Ürək qlikozidləri. Qlikozidlər əsasən bitki mənşəli mürəkkəb üzvi maddələr olub molekulları şəkər və hər hansı digər üzvi birləşmə qalıqlarından təşkil olunmuşdur. Leykositlərin ilk tədqiq edilən

nümayəndələrinin molekullarında şəkər qalığı qlükozadan ibarət olduğu üçün bu tip birləşmələr qlükozidlər adlandırıldı.

Ürək qlükozidləri bir sıra zəhərli bitkilərdə - üskükotu, xoruzgülü, strofant, inciçiçəyi və s. geniş yayılmışdır. Ürək qlükozidlərinin əsas müalicəvi təsiri ürək fəaliyyətinin çatışmazlığı zamanı, yəni periferik damarlara orqanizm tərəfindən tələb olunan miqdarda qan qova bilməməsi zamanı özünü daha aydın şəkildə göstərir. Müalicəvi dozalarda ürək qlükozidlərinin təsirindən miokardın yığılma qabiliyyəti güclənir, sistolanın davam etmə müddəti azalır. Ürək fəaliyyətini gücləndirməklə yanaşı ürək qlükozidləri miokardın oksigenə və qlükozaya tələbatını aşağı salır. (9,190)

Diqoksin. Üskükotundan alınan qlükoziddir. 0,00025q dozada tablet şəklində və 0,025%-li məhlulu 2ml-lik ampullarda buraxılır. Kumulyativ təsiri digitoksinə nisbətən zəifdir. Təsiri daxilə qəbul edildikdən 20-30 dəq, venaya yeridildikdən 5 dəq. sonra başlayır. (9,192)

Strophantin K. 0,5ml 0,05%-li məhlulu 10-20 ml 20 və ya 40%-li qlükoza məhlulunda durulaşdırılaraq tədricən (5-6 dəq ərzində) venaya yeridilir.

May inciçiçəyi preparatları ürək-damar fəaliyyətinin kəskin və xroniki çatışmazlığında və sakitləşdirici maddə kimi nevrozlarda istifadə edilir. (9,193)

Korqlikon. 0,06%-li məhlulu 1ml-lik ampullarda buraxılır. Venaya təyin edilir. 0,5-1 ml preparat 10-20 ml 20, yaxud 40%-li qlükoza məhlulu ilə durulaşdırılaraq tədricən venaya yeridilir. Strofantinə nisbətən sürətli, lakin qısamüddətli təsirə malikdir. (9,193)

Stenokardiya zamanı istifadə olunan dərman maddələri

Stenokardiya-tac damar-qan dövranının qısa müddətdə və kəskin şəkildə pozulması ilə əlaqədar olan xəstəlikdir

Nitroqliserin preparatları. Nitroqliserin stenokardiya tutmalarını aradan qaldırmaq üçün ən təsirli preparatdır. Preparat dil altından asanlıqla sorularaq tez bir zamanda (1-2dəq), lakin qısamüddətli (20-30dəq) təsir göstərir.

Stenokardiya tutmalarının qarşısını müntəzəm olaraq almaq üçün nitroqliserinin uzunmüddətli təsirə malik olan preparatlarından sustak, nitronq və trinitrolonqdan geniş istifadə edilir. Ürək-qan damar sisteminə təsir edən dərmanlar, həm də arterial təzyiqlə aşağı salan və hipertoniya xəstəliyinin müalicəsi üçün istifadə edilən dərmanlardır. (9,199)

ABŞ-da nəşr olunan "Cell" jurnalında dərc olunan məqalədə göstərilir ki, həkimlər siçanlar üzərində apardıqları bir tədqiqat zamanı infarkt keçirmiş siçanlara NRG1 adlı zülal verib. Nəticədə zülalın ürək əzələ sistemini və ürəyin fəaliyyətini yaxşılaşdırdığı ortaya çıxıb.

Tədqiqatın rəhbəri Bernhard Kuhn zülalın insan ürəyinə də müsbət təsir göstərəcəyini düşünür. Lakin tam əmin olmaq üçün o, təcrübənin başqa canlılar üzərində aparılmasına ehtiyac olduğunu vurğulayıb.

Britaniyalı alimlər müəyyən edib ki, alma infarkt, ürək xəstəlikləri, insult riski yaradan damarların divarlarının möhkəmlənməsinin qarşısını 21 faiz daha çox alır. Təcrübələrin nəticələrinə görə, meyvənin tərkibində olan mürəkkəb elementlər ürək-damar sisteminə müsbət təsir edir, qan damarlarının elastikliyinə qoruyur.

Pis vərdislərdən uzaq durmaqla, sağlam həyat tərzi və düzgün qidalanmaqla ürək xəstəliklərinin riskini xeyli azaltmaq mümkündür. İdman və balanslaşdırılmış qidalanma ürək və damarlarınızın sağlamlığını qoruya bilər. (8,156)

References

1. V.I.Pokrovsky. "Popular medical encyclopedia" Moskva-1991.
2. The Lancet Journal
3. N.Goyushov, H.Mehdiyeva. "In the footsteps of folk medicine" Baku-1987
4. I.G. Alizade, N.T.Garayeva, M.M.Nazarov., Propaedeutics of cardiovascular diseases". Baku-2002
5. I.A.Damirov, A.B.Manafov, N.A.Islamova "Pharmacognosy" Baku-1984
6. I.A.Damirov, J.Z.Shukurov, "Therapeutic value of fruit and vegetable plants of Azerbaijan" Baku-1990

7. D.Y.Huseynov. "Medicines" Baku, 1983-1 part
1. 8.31-Albert Lehninger I Late university Professor of medikal Sciences
8. D.Y.Huseynov, J.F.Gurbanov, N.A.Akbarov. "Pharmacology" Baku-1993
9. Arrhythm Electrophysiol Review. 2019
10. I.S.Malisheva., Ischemic heart disease". Baku-2020
11. I.A.Damirov, N.A.Islamova, Y.B.Karimov, R.M.Mahmudov "Medicinal plants of Azerbaijan" Baku-1988

Rəyçi: dos. N.Sultanova

Göndərib: 29.10.2021

Qəbul edilib: 17.11.2021